

HENGELLINEN OHJAUS IDÄN KRISTILLISESSÄ PERINTEESSÄ

TT Hannu Pöyhönen

Arvoisat kuulijat. Kuten tiedätte, perinteellä on Ortodoksisessa kirkossa vankka asema. Ortodoksinen kirkko on perinteen eli Tradition kirkko. Tämä traditio, keskeinen kristillinen julistus ja opetus, siirtyy Ortodoksisen kirkon piirissä ihanteellisimmillaan sukupolvelta toiselle elävässä vuorovaikutuksessa ohjaajan ja opettajan välillä. Se ei ole viisautta, jota opitaan ennen kaikkea kirjoista, vaan toiselta konkreettiselta henkilöltä. Tämän perusteella emme ainoastaan ymmärrä, miten keskeinen ohjausperinne on Idän kristillisessä perinteessä, vaan voimme myös aavistaa, miten suuria vaatimuksia se asettaa ennen kaikkea ohjaajalle, mutta myös ohjattavalle. Näitä asioita pyrimme nyt käsittelemään ajan sallimissa puitteissa eri näkökannoilta.

Hengellisen ohjausperinteen edustajia Raamatussa

Ehkä meidän on aivan aluksi syytä sanoa muutama sana ohjausperinteestä Raamatussa nähdäksemme, ettei se edusta jotakin myöhäissyntyistä kristillistä traditiota, vaan sillä on vankat raamatulliset juuret.

Ortodoksisen kirkon näkökulmasta ohjausperinne näkyy selkeästi jo Vanhassa testamentissa. Ohjaajaksi voimme Vanhassa testamentissa luonnehtia muun muassa profeetta Moosesta, joka aivan konkreettisestikin ohjasi vastuulleen uskottua kansaa ja johdatti sen Egyptin orjuudesta Luvattuun maahan. Hän kohtasi Siinain vuorella Jumalan “kasvoista kasvoihin” ja sai Häneltä lain välitettäväksi kansalle. Mooses opasti kansaansa erityisesti Jumalan tahdon tuntemiseen sen elämän moninaisissa vaikeuksissa aina kuolemaansa asti, kuten Deuteronomiumista näemme. Viime kädessä hän pyrki siihen, että hänen kansansa jäsenet tulisivat kykeneviksi kohtaamaan Pyhän Jumalan välittömästi kuin hän itse.

Toisena esimerkkinä ohjausperinteestä Vanhasta testamentista voimme ottaa profeetat ja profeetanoppilaat. Kaikkein tyypillisimpiä tapauksia heidän joukostaan ovat varmaankin profeetat Elia ja Elisa omine oppilaineen. Oppilaat liikkuiivat aina opettajansa seurassa, näkivät hänen toimensa, kuuluivat hänen puheensa ja oppivat siitä sisäistämisen kautta Jumalan tahdonmukaisen uskon ja etiikan. Profeetta Elisa tuli osalliseksi oppi-isänsä Elian voimasta aivan konkreettisestikin, kun tuliset vaunut veivät tämän taivaaseen (2. Kun. 2:11–15).

Eräänlaisiksi ohjaajavanhuksiksi voisimme Vanhan testamentin puolelta luonnehtia myös monia psalmien tekijöitä ja viisauksikirjojen kirjoittajia, heistä ennen kaikkea Ortodoksisen kirkon Vanhaan testamenttiin kuuluvan Siirakin viisauden kirjan kirjoittajaa. Omakohtaisen hengellisen kokemuksensa pohjalta he opettavat toisille sisäisellä arvovallalla Jumalan tietä. Niinpä Psalmin 34 kirjoittaja sanoo: “Tulkaa, lapset, kuulkaa minua: Herran pelkoon minä teidät opetan” (jae 12) ja Sananlaskujen tekijä painottaa: “Poikani, jos sinä otat minun sanani varteen ja kätket mieleesi minun käskyni, niin että herkistät korvasi viisaudelle ja taivutat sydämesi taitoon – – silloin pääset ymmärtämään Herran pelon ja löydät Jumalan tuntemisen” (2:1–2,5; ks. myös 3:1–2, 4:20–22, 5:1–2). Siirakin kirjan jumalallisen viisauden opettaja asettaa itsensä vastaavalla tavalla isäksi ei ainoastaan omille pojilleen vaan myös koko elinympäristönsä nousevalle polvelle: “Kuulkaa, lapset, minua, isää, ja tehkää näin, että teidän hyvin kävisi. Sillä Herra on säästänyt lapsille isän kunnioittamisen ja on vahvistanut äidin oikeudet poikain noudatettaviksi.” (Siir. 3:1–2). Hän vetoaa heihin: “Tulkaa minun tyköni, oppimattomat, ja majautukaa oppihuoneeseeni. Sanokaa, että te olette näissä puuttuvaisia ja että teidän sielunne

syvästi janoavat. Minä olen avannut suuni ja puhunut: ostakaa itsellenne ilman hintaa. Laskekaa niskanne ikeen alle, ja teidän sielunne ottakoon opetusta: se on läheltä löydettävissä” (Siir. 51:23–26).

Uuden testamentin puolella tietysti ohjaaja ylitse muiden on itse Kristus, jonka opetuksessa muuten kaikuu voimakkaasti monien Vanhan testamentin viisaiden ääni. Kristus ohjaa ja opastaa oppilaitaan julkisen toimintansa alusta aina taivaaseen astumiseensa saakka (ks. Ap.t. 1:3) tehdäkseen heidät osallisiksi rauhastaan ja ilostaan (Joh. 14:27, 17:13–14), mutta myös valmistaakseen heitä toimimaan Evankeliuminsa lähetteinä. Hän ohjaa heitä näkemään myös hiljaisuuden ja rukouksellisen levon merkityksen hengellisen työnteon menestyksen ehtona (Mark. 6:31).

Aitoja hengellisiä ohjaajia sanan täydessä merkityksessä ovat myös Herran apostolit. Hengellisinä lapsinaan kuulijoitaan ja lukijoitaan kohtelee erityisesti rakkauden apostoli Johannes (ks. 1. Joh. 2:14,18, 3:7,18). Aivan erityisen puhutteleva ohjaajavanhus Uudessa testamentissa on mielestäni kuitenkin apostoli Paavali, joka omien sanojensa mukaan on kolmen vuoden ajan, öin ja päivin, kyynelin neuvonut Efesoksen seurakunnan papistoa ja luonnollisesti myös maallikkoja (Ap.t. 20:31). Tätä ohjaajavanhuksen hengellistä diakoniaa hän jatkoi Roomassa vankeudessa ottaen siellä vastaan vuokra-asunnossaan kaikki, jotka hänen luoksensa tulivat (Ap.t. 28:30).

Ohjaajahahmoja tai hengellisen ohjausperinteen edustajia voisimme löytää Raamatusta paljon enemmänkin. Nämä esimerkit kiittänevät kuitenkin kertomaan meille, että hengellinen ohjausperinne on yhtä vanha kuin kristillinen kirkko tai vieläkin paremmin sanottuna yhtä vanha kuin Jumalan luoma ihmiskunta, joka on tullut tuntemaan Luojansa.

Hengellisen ohjaajan perusedellytyksiä

Hengellinen ohjaus vaatii paljon niin ohjaajalta kuin ohjattavaltakin. Voidakseen toimia hengellisenä ohjaajana ihmisen pitää Ortodoksisen käsityksen mukaan ennen kaikkea niveltä Kirkon tradition vuosisataiseen ketjuun. Hän ei voi edustaa omia yksilöllisiä näkemyksiään ja mieltymyksiään, vaan niiden täytyy olla linjassa hänen edeltäjiensä näkemysten ja arvojen kanssa. Ortodoksisen uskontajun mukaan apostolinen suksessio ei merkitse pelkästään Kirkon virkaan vihittävien ketjun katkeamattomuutta, vaan myös virkaa edustavien ihmisten näkemysten organista jatkuvuutta ajassa. Sama jatkuvuuden velvoite ortodoksisen perinteen näkökulmasta koskee myös niitä, jotka toimivat toisten hengellisinä ohjaajina maallikon roolissa, mikä on tietysti täysin mahdollista.

Koska hengellisen ohjaajan on edustettava Kirkon näkemyksiä, hänellä tulee olla myös hyvät teoreettiset tiedot Kirkon uskosta ja perinteestä. Tämän vuoksi ohjaajan on tietoisesti koulutettava itseään, mikä ei tietysti tarkoita oppiarvojen hankkimista. Teologinen ja hengellinen lukeminen ei voi puuttua hänen arjestaan. Lukemisessa ei merkityksellistä ole siihen käytetty aika, vaan halu ja kyky omaksua tekstissä Jumalan ääneksi koettu erityinen opetus ja sanoma.

Aivan perustavanlaatuista ortodoksisen perinteen näkökulmasta ohjaajana toimimisessa on kuitenkin se, ettei ihminen koskaan haluaisi itselleen tätä tehtävää. Aito ohjaaja olisi mieluummin kaikille täysin tuntematon ja muiden silmissä jopa halveksittu, sillä hän kauhistuu Jumalan hänelle säilyttämää vastuuta. Sen tiedostaessaan hän ei houkuttele vaikutuspiiriinsä ketään eikä mittaa pätevyyttään hengellisten lastensa määrällä. Hän ei liioin pyri sitomaan itseensä hengellisiä lapsiaan, vaan pyrkii vain auttamaan ja tukemaan heitä tavalla, joka hänestä

kulloinkin vaikuttaa parhaalta.

Nöyryys ja rukouksellinen herkkyys

Hengellinen ohjaaja tarvitsee paljon nöyryyttä voidakseen olla Jumalan toiminnan välikappale luoksensa tuleville. Hänen pitää kohdata heidät rukouksen ilmapiirissä kyetäkseen auttamaan heitä todellisesti. Inhimillisen viisauden ja työssä saadun kokemuksen perusteella meidän on mahdollista oppia kuuntelemaan ihmistä ja lukemaankin hänestä tiettyjä asioita, mutta monesti vain armon kautta voimme vastata toiselle tavalla, joka valaisee hänen sisäisen pimeytensä ja antaa hänelle mahdollisuuden kohdata ongelmansa voittajana. Monesti suuret hengelliset ohjaajavanhukset saattavat sisäisellä armolahjallaan nähdä luoksensa hakeutuneessa jonkin toisen perusongelman kuin sen, mihin hän on tullut etsimään parannusta, ja ryhtyä lääkitsemään sitä.

Ohjaajalta vaaditaan myös rukouksellista herkkyyttä siinä, millä keinoin ja missä tahdissa itse kunkin hengellisessä auttamisessa edetään. Jokainen ihminen on oma persoonansa ja vaatii sairauteensa omat yksilölliset täsmälääkkeensä. Jonkun vakavasti sairaan kohdalla äkillinen kipeä leikkaus voi johtaa nopeimpaan ja täydellisimpään paranemiseen, kun taas toisen kohdalla pientä syntyntä haavaa pitää puhdistaa pitkään ja kärsivällisesti. Ortodoksiset ohjaajavanhukset sanovat monesti, etteivät he etene toisen hengellisessä lääkitsemisessä pidemmälle kuin, minkä tämä sillä hetkellä on kykenevä ottamaan vastaan. Tajutessaan, ettei joku ole lainkaan vastaanottavainen heidän neuvoilleen, he saattavat jopa kokonaan vaieta, sillä heidän neuvonsa voisivat herättää kapinaa ja johtaa ihmisen entistä etäämmäksi Jumalasta ja Hänen tahdostaan. Jumalan mielenmukainen vastaus lisäisi myös ihmisen vastuuta tulevalla tuomiolla, mikäli hän ei noudattaisi sitä.

Tehokkaimmiksi havaitut lääkkeet

Kaikkein tehokkain lääke kaikenlaiseen hengelliseen sairauteen on rakkaus. Ohjattavan täytyy tuntea ohjaajansa rakastavan häntä todellisesti. Vain rakkaus rohkaisee avautumaan ja hyväksymään vastenmielisetkin lääkkeet. Rakkaus ei ole pelkkä hymy tai ystävälliset sanat, vaan ohjaajasta heijastuva ihmisen kokonaispersoonan täydellinen hyväksyntä. Se on lupa olemassaolon oikeuteen keskeneräisenäkin.

Toisen täydellinen hyväksyntä ei tietenkään merkitse hänen virheittensä ja lankeemuksiensa hyväksymistä. Niiden hyväksyntä voi tosin herättää ohjattavassa hetkellisen ilon, mutta jättää hänet ahdistuksen valtaan, sillä ohjaajavanhusten mukaan ihminen, joka ei kilvoittele, ahdistuu, koska jumalallinen armo hylkää hänet. Aidon ohjaajan on pyrittävä johtamaan ihminen pois lankeemuksistaan ja parantamaan hänessä olevat himot, jotta kasvu kohti täydellisyyttä voisi varsinaisesti alkaa. Ohjaaja tarvitsee loputtomasti kärsivällisyyttä, sillä ihmisen hengellinen paraneminen on hidasta ja samoilla heikkouksilla ja synneillä on taipumus toistua. Tärkeintä erityisesti rippi-isän kohdalla on, ettei hän heijasta minkäänlaista halveksuntaa eikä inhoa toisen syvintä persoonaa kohtaan, vaikka olisi sisimmässään kuinka murheellinen tilanteesta. Juuri luottamusta heijastava rakkaus kutsuu meissä monesti uudistuksen voimat esiin, sillä se herättää meidän sisimmässään kunniantunnon ja halun olla meitä kohtaan osoitetun luottamuksen arvoisia.

Erityisen vaikeita hengellisistä sairauksista meidän aikanamme ovat seksuaalietiikkaan liittyvät. Vaikka aika on muuttunut, kristillinen etiikka on ortodoksisen uskontajun mukaan samalla tavalla pysyvää kuin Kirkon dogma, koska molemmat perustuvat Jumalan meille antamaan il-

moitukseen. Tällainen ajattelutapa vaatii ohjaajalta suurta itsenäisyyttä ja luonteen lujuutta, sillä tämän päivän yhteiskunnassa esiintyvät arvot ovat niin paljon etäännyneet kristillisistä, että hänen perinteeseen ankkuroitunut periaatteellisuutensa voi herättää ohjattavassa suora-naista kapinaa. Sanomattakin on selvää, että paljon helpompaa ohjaajalle olisi hyväksyä Kirkon etiikasta poikkeavat seksuaalietiikan mallit kuin pyrkiä irrottamaan ihminen himojen leimaamasta menneisyydestään ja johtamaan parantumisen tielle. Se on kuitenkin aina rippi-isänä toimivan tehtävä. Hänen ei ole lupa hyväksyä potilaassa sairautta, vaan hänen on pyrittävä aina ja kaikissa tapauksissa parantamaan se.

Erityisesti pinttyneiden paheiden karsiminen vaatii rippi-isältä asettumista rippilapsensa vierelle taistelulentäille. Tämän kamppailu on hänen omansa. Sen tähden rippi-isän on osallistuttava rippilapsensa elämään hartain rukouksin, joiden tähden Jumala saattaa armahtaa hänen kilvoittelevaa rippilastaan. Ortodoksisen uskonnäkemyksen mukaan rippilapsi myös tuntee salatulla tavalla rippi-isänsä rukoukset ja monesti rohkaistuu taistelussaan niiden vaikutuksesta. Vastaavasti Jumala välittää salatulla tavalla rippi-isälle tiedon hänen rippilapsensa kamppailusta, mikä esimerkillisen vastarinnan tapauksessa tiivistää hänen rukoustaan.

Ohjattavan henkinen koskemattomuus

Asia, jota tämän teeman kohdalla Idän kristillisestä perinteestä käsin ei voi koskaan liiaksi painottaa, on ohjattavan täydellinen henkinen koskemattomuus. Ohjaajalla ei missään kuviteltavissa olevassa tapauksessa ole oikeutta harjoittaa ohjattavansa suhteen minkäänlaista henkistä väkivaltaa. Jumala on luonut ihmisen vapaaksi ja siksi myös ohjaajan pitää kunnioittaa kaikessa toiminnassaan tätä luomistyön kantavaa periaatetta. Hänen on hyväksyttävä sekin, että hän ajautuu ohjattavansa kanssa niin suureen ristiriitaan, että tämä jättää hänet. Hänen on hyväksyttävä vieläpä se, että näkee ohjattavansa hylkäävän järjen äänen ja valitsevan kadotuksen tien. Tällainen rakkaus, jossa ohjaaja kipu sydämessään laskeutuu rippilapsensa ja muittenkin ihmisten hengellisen vieraantumisen äärimmäiseen tilaan, on tuskallisinta mahdollista henkistä kärsimystä. Vuonna 1993 Englannissa kuollut tunnettu ortodoksinen ohjaajavanhus arkkimandriitta Sofroni Saharov kutsuu sitä rakkauden helvetiksi.

Ohjattavan henkiseen koskemattomuuteen kuuluu olennaisesti myös se, että ohjaaja pyrkii opastamaan häntä persoonallisuuden kasvussa sen omimpaan suuntaan. Ohjattavasta ei ole tarkoitus tulla ohjaajansa kopio, vaan oma ainutkertainen ja ainutlaatuinen yksilö. Tässä kohden Idän kristillinen ohjausperinne eroaa voimakkaasti erityisesti Lännen kristillisistä lahkoista, joissa ihmisen erilaisuus monesti tunnutaan koettavan negatiivisena tekijänä. Ortodoksisuudessa

ihmispersoonan muokkaus käsitetään sen kirkastamisena, ei kukistamisena. Näin hengellisen kasvunsa päämäärän saavuttaneet pyhätkin loistavat kukin omina erillisinä persooninaan omine erilaisine luonteenpiirteineen kuin monista timanteista koottu kallisarvoinen koru.

Koettelemukset ja kärsimys kasvun välineinä

Muokatessaan hellävaraisesti luokseen hakeutuneen ihmisen persoonaa ohjaaja osallistuu Jumalan luomistyöhön Hänen työtoverinaan. Nähdessään uuden kasvun orastavan hän saa tuntea syvintä inhimillistä iloa, mutta samalla myös varautua siihen, että pahat henget hyökkäävät sitä vastaan, sillä niitä ei ihmisten hengellinen edistys innosta.

Ortodoksisen perinteen kannalta ohjaajan on äärimmäisen tärkeä tehdä ohjattavalleen selväksi, että erilaiset koettelemukset ja kärsimykset kohtaavat häntä Jumalan sallimuksesta ja kuu-

luvut luonnollisena osana hengelliseen elämään. Ne eivät ole jotakin vierasta meille, vaan tekijä, joka palvelee pelastustamme. Pyhä Antonios Suuri totesi tämän hyvin selkeästi sanoessaan: “Poista koettelemukset, niin ei kukaan pelastu.”

Tämän painottaminen on mielestäni erityisen tärkeää juuri meidän aikanamme, jolloin kristinuskoa monesti kaupataan valintana, joka ratkaisee kaikki ongelmat ja saa elämän muuttumaan helpoksi. Tämä kiiltokuvamainen kuva kristinuskosta tekee ihmisen puolustuskyvyttömäksi suurten koettelemusten edessä ja voi johtaa hänet jopa äärimmäiseen epätoivoon, jos ne tulkitaan merkiksi Jumalan hylkäämäksi jäämisestä. Ortodoksisten ohjaajien mukaan vastoinkäymiset voidaan sitä vastoin nähdä osoituksena Jumalan rakkaudesta, sillä Hän katsoo meidät riittävän kypsiksi kantamaan niitä ja seuraamaan Kristusta tiellä Golgatan kautta ylösnousemukseen. Ilman ristiä ei ortodoksisen kokemuksen mukaan ole Pääsiäistä eikä hengellistä kasvua ilman tuskaa ja kipua. Koettelemukset ja kärsimys ovat askelmia, jotka mahdollistavat meille nousun ylöspäin, vaikkakin kriisin kautta.

Ohjattavalta edellytettäviä vaatimuksia

Olemme edellä käsitelleet käytännössä yksinomaan sitä, mitä Idän kristillisessä perinteessä pidetään tärkeänä ohjaajan toiminnassa. Mutta hengellinen ohjaus on kahden erillisen persoonan välistä vuorovaikutusta, mistä syystä ohjattavan osuus hänen hengellisessä kasvussaan on aivan yhtä ratkaiseva kuin ohjaajan, ellei jopa ratkaisevampikin.

Tärkeintä ohjattavalle on ennen kaikkea kuuliaisuus ohjaajaansa kohtaan. Kuuliaisuus puolestaan edellyttää luottamusta. Hänen pitäisi luottaa ohjaajaansa kuten Kristukseen, jonka sanan tämä soveltaa hänen yksilölliseen elämäänsä, sen tilanteisiin ja hänen käytettävissään oleviin voimiin. Ortodoksisessa perinteessä on tapana sanoa, että silloin, kun ohjattava tottelee ohjaajansa sanaa, vastuu Jumalan edessä mahdollisista virheistä on ohjaajan, kun taas osoitettaessa tottelemattomuutta se on ohjattavan itsensä. Tämän vuoksi täydellistä luottamusta ohjaajaansa tunteva nauttii suurta sisäistä rauhaa, jota mitkään pahalaisen mieleen nostattamat ajatukset eivät voi rikkoa ja järkyttää.

Aikamme ortodoksiset ohjaajavanhukset korostavat kuitenkin monesti, että kuuliaisuuden pitää olla vapaaehtoista ja ilon leimaamaa eikä pakonomaista, sellaista kuin armeijassa. Kuuliaisuus ohjaajaa kohtaan ei ole ihmisen palvontaa, vaan se kohdistuu viime kädessä Kristukseen, jonka kuvana ohjaaja toimii. Ohjattavan tulee siksi tietää, että murehduttaessaan ohjansa hän murehduttaa Kristuksen ja vastaavasti tuottaessaan tälle iloa hän tuottaa samalla iloa Kristukselle.

Vaikka kuuliaisuus ilmenee teoissa, niiden ei silti tarvitse olla näännyttävän mahtipontisia. Isä Pasioksen, Kreikan viime vuosisatojen epäilemättä merkittävimmän ohjaajavanhuksen mukaan, Jumala ei ole despootti, joka vaatisi meiltä jotakin sellaista, johon emme kykene. Hän edellyttää, että kunniantuntomme perusteella teemme vain sen, mihin me pystymme, emmekä pyri tekemään sellaista, mikä ylittää voimamme. Jos se riittää Jumalalle, sen tulee luonnollisesti riittää myös ohjaajalle.

Lopuksi

Kristillinen ohjaaja ei ole rahan voimalla toimiva ammattiauttaja, joka ei ole tavoitettavissa muulloin kuin viraston aukioloaikoina. Hän on ohjattavistaan vastuussa oleva paimen, jonka tulee olla valmis rientämään apuun aina, kun tilanne sitä vaatii, joskin tervettä harkintakykyä

käyttäen. Hänellä tulisi aina olla suurempi kokemus hengellisestä elämästä ja sen ilmiöistä kuin ohjattavillaan, jotta kykenisi kaikissa tilanteissa auttamaan heitä ikään kuin sisältä käsin. Parhaimmillaan hengellinen ohjaaja on kuin lihaksi tullut Sana, josta Raamatussa sanotaan: “Ja Sana tuli lihaksi ja asui meidän keskellämme, ja me katselimme hänen kirkkauttansa, senkaltaista kirkkautta, kuin ainosyntyisellä Pojalla on Isältä; ja hän oli täynnä armoa ja totuutta” (Joh. 1:14).

Jotain tästä meidän on mahdollista nähdä monissa oman aikamme ortodoksisissa ohjaajavanhuksissa. Haluan silti päättää tämän esitykseni eräällä Gerontikonin kertomuksella, joka ulottuu aivan ajanlaskumme alkuvuosisadoille asti ja liittyy ortodoksisen luostarielämän isänä tunnettuun pyhään Antonios Suureen. Kertomuksesta käy erinomaisesti ilmi, että ohjattava hyöttyy aidosta ohjaajasta sekä silloin, kun tämä opettaa, että silloin, kun tämä on vaiti. Gerontikonissa sanotaan: “Kolmella isällä oli tapana käydä vuosittain autuaan Antonioksen luona. Ja kaksi heistä kyseli häneltä ajatuksista ja sielun pelastuksesta, mutta yksi oli aina vaiti eikä kysynyt mitään. Pitkän ajan kuluttua abba Antonios sanoi hänelle:” Katso, olet jo niin kauan käynyt luonani, etkä kysy minulta mitään.” Ja hän vastasi ja sanoi hänelle: “Minulle riittää, kun näen sinut, isä.”

*Suomen evankelisluterilaisen kirkon Kuopion hiippakunnan “Hengellisen kump-
panuuden neuvottelupäivät” Valamossa 22.02.2007*